

Arkadiusz Malkowski

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

REGIONY PRZYGRANICZNE JAKO TERYTORIA PERYFERYJNE NA PRZYKŁADZIE WSCHODNIEGO I ZACHODNIEGO POGRANICZA

Streszczenie: Artykuł przedstawia wyniki badań nad rozwojem regionu przygranicznego w latach 2004 i 2008. W celu ukazania zróżnicowania rozwoju regionalnego wykorzystano wskaźnik *Human Development Index* (HDI). Poziom rozwoju określono na podstawie siedmiu wskaźników. Badania wykazały duże dysproporcje w rozwoju zachodniej i wschodniej granicy.

Słowa kluczowe: rozwój, obszar przygraniczny, obszar peryferyjny.

1. Wstęp

Od wieków podporządkowując przestrzeń, człowiek tworzył granice, wzorując się na istocie naturalnych podziałów. Wiele tych granic było tworzonych sztucznie, rozdzielano często na siłę jednostki terytorialne i lokalne społeczności. Wiek XX przyniósł Europie bardzo burzliwe zmiany w przebiegu tych granic, tworząc jednocześnie na wiele lat trwałe podział na dwie niekryjące wzajemnej nieufności części. Dwudziestowieczna „wiosna ludów” spowodowała, że niemożliwe stało się faktem. Żelazna kurtyna, która według słów Churchilla dzieliła Europę od Szczecina po Triest, przestała istnieć, zapoczątkowany został zarazem niezwykle ważny dla przyszłości Europy proces zmian geopolitycznych na kontynencie.

Dwie dekady przemian społeczno-gospodarczych w Polsce w największym stopniu dotknęły obszary przygraniczne. Żelazną kurtynę granicy zachodniej, utożsamianą ze zniewoleniem państw Europy Środkowej i Wschodniej, zastąpiła nie mniej wyraźna „złota kurtyna” dobrobytu europejskiego, rozciągająca się wzdłuż całej wschodniej granicy naszego kraju. W jaskrawym świetle proces ten ukazał, że we współczesnej Europie naturalne granice, które przez wieki rozdzielały państwa, przestały mieć dominujące znaczenie. Coraz wyraźniejszy stał się podział wynikający z różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym. Urzeczywistniła się więc koncepcja francuskiego filozofa Edgara Morina, który określał Europę jako pojęcie geogra-

ficzne pozbawione granic z Azją, a jednocześnie jako pewną koncepcję historyczną o zmiennych kształtach¹. Proces integracji europejskiej po raz kolejny zmienił ten kształt, a czynnikiem warunkującym trwałość tego podziału stały się różnice w poziomie dobrobytu.

2. Cel i metody

Zważywszy, że jednym z podstawowych problemów rozwoju regionalnego w warunkach globalizacji, transformacji i integracji jest proces polaryzacji rozwoju, za cel niniejszego opracowania przyjęto wskazanie na zróżnicowanie w dynamice procesów rozwojowych polskich zachodnich i wschodnich obszarów przygranicznych w ujęciu przestrzennym i czasowym. W badaniach nad poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego wykorzystano wskaźnik HDI. Obszar pogranicza zachodniego i wschodniego został scharakteryzowany na podstawie wybranych wskaźników rozwoju, które posłużyły do budowy modelu ukazującego zmiany w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i różnice występujące w obu pograniczach. Badaniem objęto wszystkie 123 powiaty z województw zachodniego i wschodniego pogranicza, obszar zamieszkiwany przez ponad 10 mln obywateli naszego kraju. Wybór wskaźnika HDI podyktowany był chęcią uzyskania syntetycznego wskaźnika umożliwiającego porównanie obszarów objętych badaniem. Dzięki temu możliwe było stworzenie modelu ekonomicznego opartego na siedmiu wybranych wskaźnikach opisujących powiaty trzech przygranicznych województw. Zastosowanie syntetycznego miernika HDI pozwala z jednej strony na wykorzystanie potencjału informacyjnego wielu wskaźników częściowych, z drugiej zaś na zastąpienie tego zbioru jedną wartością dającą porównywać się w czasie i w całej zbiorowości. HDI służy do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego zarówno gmin, jak i powiatów czy też województw². Cechuje się przejrzystością i pozwala na wykorzystanie różnorodnych wskaźników częściowych, opisujących sytuację, w której znalazła się badana jednostka przestrzenna. Dobór zmiennych diagnostycznych dokonany został z wykorzystaniem literatury przedmiotu na podstawie wybranych zmiennych o charakterze społecznym i ekonomicznym³.

¹ E. Morin, *Myśleć: Europa*, Wyd. Wola, Warszawa 1988, s. 19.

² A. Malkowski, *The social-economic development of eastern and western Polish frontier regions*, „Economic Science for Rural Development”, Jelgava, 2007, nr 13, s. 192–196; R. Czyżkiewicz, M. Molewicz, M. Tałasiewicz, *Roczniki samorządów województwa zachodniopomorskiego. Bilans pierwszych lat powiatów 1999–2001*, Instytut Rozwoju Regionalnego Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego Pomerania, Szczecin 2002; R. Czyżkiewicz, *Wskaźnik rozwoju wspólnot terytorialnych – koncepcja o praktycznym zastosowaniu*, Studia Regionalne i Lokalne 2003, nr 2, s. 77–90.

³ X1 – wskaźnik obciążenia: ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, X2 – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, X3 – jednostki nowo zarejestrowane według rejestru REGON na 1000 mieszkańców, X4 – nowo zarejestrowane spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 000 mieszkańców, X5 – dochody gmin w powiatach na 1 mieszkańca, X6 – wydatki inwestycyjne gmin w powiatach na 1 mieszkańca, X7 – nowo zarejestrowane jednostki stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 000 mieszkańców.

3. Wyniki i dyskusja

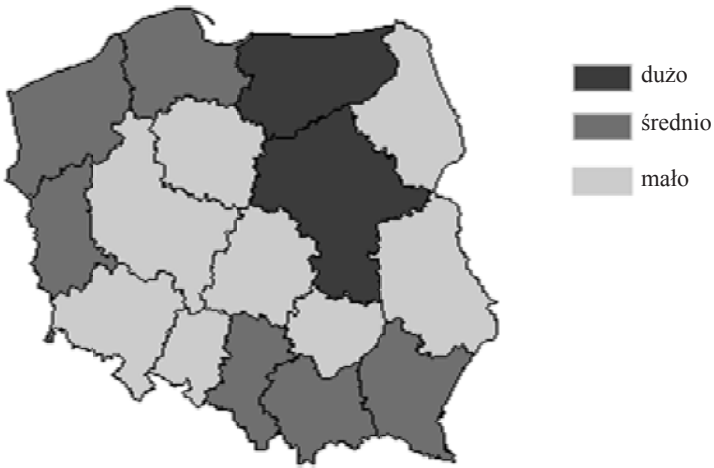
Mimo znacznych osiągnięć w realizacji polityki spójności, obszary przygraniczne nadal utożsamiane są z terenami o zdecydowanie gorszej sytuacji społeczno-gospodarczej. To zróżnicowanie rozwoju spowodowane jest wieloletnimi zaniedbaniami wynikającymi niejednokrotnie z uwarunkowań historycznych i politycznych. Bardzo często w odniesieniu do tych obszarów stosowane są określenia wskazujące na ich peryferyjność, depresyjność, problemowość czy wręcz upośledzenie.

Problem peryferyjności wynika z tego, że cechą każdego systemu ekonomicznego jest występowanie większych lub mniejszych nierówności regionalnych⁴. Nauki społeczne przytaczają kilka definicji obszarów peryferyjnych. Pierwsza grupa definiuje peryferia jako obszary oddalone od centrów gospodarczych i trudno dostępne pod względem komunikacyjnym⁵. Druga grupa definicji odnosi się do analizy wybranych wskaźników ekonomicznych. Znalazło to odzwierciedlenie m.in. w zmodyfikowanej Strategii Lizbońskiej, która zakładała podjęcie działań mających na celu pobudzenie obszarów zapóźnionych gospodarczo i dzięki temu zminimalizowanie ich peryferyjności. Także nowa strategia rozwoju UE – Europa 2020 – zakłada działania zmierzające do uzyskania wyższego wzrostu gospodarczego i powstania nowych miejsc pracy dzięki przezwyciężeniu barier w działalności transgranicznej, wzrostowi powiązań sieciowych. Założenia te odnoszą się więc do stworzenia warunków umożliwiających przezwyciężenie peryferyjności poprzez wykorzystanie endogenicznego potencjału regionu oraz dzięki możliwościom, jakie daje przemyślana polityka regionalna na skalę całej Wspólnoty. Podejście to znajduje odzwierciedlenie w koncepcjach rozwoju regionalnego upatrujących szans na rozwój w wykorzystaniu unikalnych często czynników o charakterze lokalnym oraz w pobudzaniu regionów do większej zdolności, a często w rozwoju umiejętności absorpcji środków zewnętrznych. O tym, że działania takie są niezbędne na obszarze wschodniego i zachodniego pogranicza, niech świadczy rys. 1 obrazujący mapę dotacji z UE na terenie całego kraju, obejmującą wszystkie wykorzystane fundusze.

Już pierwszy rzut oka na rys. 1 wskazuje, że województwa przygraniczne nie przodują w wykorzystaniu środków pomocowych. Szczególnie niepokojąca jest sytuacja na wschodnim pograniczu. Dane udostępniane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego pozwalają także przeanalizować wykorzystanie funduszy UE na poziomie powiatów. Zarówno pogranicze wschodnie, jak i zachodnie cechuje sytuacja, w której powiaty bezpośrednio sąsiadujące z granicą wykazują się niższą niż pozostałe obszary w województwie aktywnością w pozyskiwaniu środków z UE. Wyjątek stanowią powiaty suwalski i sejnieński.

⁴ A. Olechnicka, *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004, s. 54.

⁵ Goodball, *The Dictionary of Human Geography*, Penguin, London, s. 350, za: T.G. Grosse, *Wybrane koncepcje teoretyczne i doświadczenia praktyczne dotyczące rozwoju regionów peryferyjnych*, Studia Regionalne i Lokalne 2007, nr 1 (27), s. 27.

Rys. 1. Mapa dotacji UE (wszystkie fundusze)

Źródło: <http://www.mapadotacji.gov.pl/> (dostęp 19.03.2011).

W okresie transformacji obszary przygraniczne w Polsce stały się uczestnikiem dwóch wydawałoby się skrajnie przeciwstawnych procesów integracji i izolacji. Z jednej strony zachodnia granica przeżywała rozwój powiązań transgranicznych ponad granicą, która przez wiele lat była synonimem trudnej historii europejskiej, z drugiej zaś w ramach tego samego procesu integracji europejskiej powstawała zaczęła nowa, tym razem bardziej ekonomiczna i polityczna niż ideologiczna, kurtyna rozdzielająca społeczności wschodniego obszaru Europy. Powstała silnie strzeżona granica stanowiąca barierę chroniącą europejską wizję zjednoczonego rynku, izolująca jednocześnie różne systemy polityczne, utrudniająca kontakty gospodarcze i coraz częściej będąca wyznacznikiem wyraźnego rozdzielenia tożsamości mieszkańców tego regionu. Charakterystyczne jest to, że północna część tej granicy wyznaczona jest wzdłuż historycznej linii podziału między chrześcijaństwem zachodnim i wschodnim. Linia nowego podziału wyznaczona przez politologa Samuela Huntingtona⁶ została nakreślona przez globalną politykę i obrazuje podział między kulturami. Według Huntingtona sojusze powstałe na bazie ideologii i układów między supermocarstwami ustępują miejsca przymierzom określanym przez kulturę i cywilizację. Kreślone są na nowo granice polityczne, tak by się pokrywały z kulturowymi, etnicznymi, religijnymi i cywilizacyjnymi. Wspólnoty kulturowe zajmują miejsce bloków z okresów zimnej wojny, a linie podziałów między cywilizacjami stają się głównymi liniami konfliktów w polityce globalnej⁷. Huntington prognozuje, że w przyszłości dochodzić będzie do poważnych konfliktów pomiędzy cywilizacjami. Te niewesołe konstatacje wskazują, że nowe podziały polityczne mają wiele

⁶ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, Muza, Warszawa 2007.

⁷ Tamże, s. 174.

wspólnego pod względem skutków z zimnowojennym podziałem Europy. Ogromnym wyzwaniem stojącym przed Polską i całą Unią Europejską jest stworzenie takich warunków do współpracy i rozwoju obszarów przygranicznych, w tym w szczególności na pograniczu wschodnim UE, aby nie był pogłębiany proces marginalizacji tych obszarów, wręcz przeciwnie – aby stały się one przykładem na korzyści związane ze współpracą. Cenne jest, że Unia Europejska kładzie coraz większy nacisk na realizację polityki regionalnej, w tym także na działania związane z Europejską Współpracą Terytorialną (EWT). W perspektywie finansowej 2007–2013 EWT stała się osią finansowego, politycznego i organizacyjnego wsparcia zarówno dla obszarów przygranicznych, jak i szeroko rozumianej współpracy UE z terytoriami zewnętrznymi.

Wyodrębnienie współpracy terytorialnej jako osobnego celu polityki spójności potwierdza duże znaczenie wspólnych przedsięwzięć na granicach zewnętrznych. O rosnącym znaczeniu tego typu współpracy świadczy również zwiększenie wysokości środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W latach 2007–2013 na rozwój współpracy terytorialnej z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych zostało łącznie 7,75 mld euro. Polska alokacja na realizację programów w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej wynosi 557,8 mln euro. Dodatkowe 173,3 mln euro jest przeznaczone przez Polskę na współpracę transgraniczną z państwami nienależącymi do Unii Europejskiej, w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (EISP)⁸.

Współczesne koncepcje rozwoju endogenicznego uznają, że każda jednostka terytorialna może być opisana przez pewien zestaw cech składających się na unikatowy charakter potencjału rozwojowego. Ta wyjątkowość jest bardzo charakterystyczna dla obszarów przygranicznych, w których różnorodność i złożoność powiązań transgranicznych stanowi ważny czynnik rozwoju. W tym także bazujący na potencjale dwóch podzielonych granicą obszarów, które ze względu na swoją peryferyjność względem centrów narodowych często szans na rozwój upatrują we wzajemnej współpracy opartej na wykorzystaniu synergii w integracji. Dla T. Markowskiego nowe zjawiska, które wywołuje współczesna cywilizacja, oraz nowe problemy, jakie przed nią stają, są inspiracją do poszukiwania nowych paradygmatów teorii rozwoju regionalnego i lokalnego⁹. Jednocześnie rozwój regionalny w warunkach transformacji charakteryzuje się różną dynamiką w czasie i przestrzeni uwarunkowaną czynnikami zewnętrznymi i endogenicznymi¹⁰. Model kumulatywnej przyczynowości Myrdala zakłada, że proces rozwoju społecznego i ekonomicznego jest zdetermi-

⁸ Źródło: oficjalna strona EWT, <http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/czym-safundusze.aspx>.

⁹ T. Markowski, *Proces globalizacji w gospodarce a trendy w badaniach regionalnych*, [w:] *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*, red. R. Domański, PAN, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Biuletyn 204, Warszawa 2003, s. 7.

¹⁰ E. Nowińska-Łażniewska, *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2004, s. 6.

nowany celami społecznymi akceptowanymi przez społeczeństwo. Poziom rozwoju regionalnego jest wypadkową długiego procesu zmian kształtujących się pod wpływem wzajemnie oddziałujących i podlegających kumulowaniu czynników ekonomicznych, społecznych i kulturowych¹¹.

Dzięki transgranicznemu potencjałowi gospodarczemu obszary przygraniczne mają dużo większe możliwości na przechwycenie części efektów mnożnikowych inwestycji, które są zlokalizowane w innych obszarach, w tym także poza granicami. Może się to przerodzić w trwałą tendencję do zmiany obrazu przygranicznych obszarów peryferyjnych, które dzięki przejmowaniu nowych inwestycji oraz efektem mnożnikowym ewoluować będą w kierunku obszarów o charakterze rdzeniowym, budując trwałe podstawy przewagi konkurencyjnej nad innymi obszarami. Klasik określa konkurencyjność jako przewagę nad innymi regionami będącą wypadkową atrakcyjności oferty usługowej kierowanej do obecnych i potencjalnych użytkowników regionu, którymi są mieszkańcy, firmy, inwestorzy, goście; jej źródłem jest nowoczesna infrastruktura materialna, instytucjonalna i intelektualna regionu¹². Według Portera zamożność narodów tworzy się, a nie dziedziczy. Nie wyrasta ona z naturalnych bogactw kraju, jego siły roboczej, jego stóp procentowych ani z wartości jego waluty, jak utrzymuje ekonomia klasyczna. Konkurencyjność narodu zależy od zdolności jego przemysłu do innowacji, do podnoszenia swojego poziomu¹³. To spostrzeżenie wydaje się równie słuszne w przypadku regionów peryferyjnych. Co raz bardziej zauważaną tendencją jest zmiana relacji między obszarami peryferyjnymi a metropoliami. Dotychczasowe spojrzenie na zjawisko rozwoju regionów, zakładające szybki wzrost obszarów rdzeniowych kosztem peryferiów, konfrontowane jest z sytuacją, w której układy peryferyjne dzięki wykorzystaniu swojego potencjału endogenicznego i napływu innowacji i kapitału mogą stać się obszarami przyspieszonego wzrostu. Rezultatem takiego procesu może być stopniowe niwelowanie różnic w rozwoju rdzenia i peryferii, co przyczynić się może do wykształcenia homogenicznej struktury regionalnej. Wielu autorów stwierdza, że wykorzystanie endogenicznego potencjału regionów peryferyjnych stanowić będzie podstawę ich rozwoju, a zarazem budowania konkurencyjności w układach regionalnych, krajowych i międzynarodowych. Kluczowe jest określenie potencjału obszarów przygranicznych, czynników jego rozwoju oraz wskazanie nowych ścieżek rozwoju uwzględniających zmieniające się warunki, w których przychodzi funkcjonować regionom peryferyjnym. Czynnikiem rozwoju regionalnego to składnik, własność regionu lub zdarzenie mające miejsce w jego granicach, które oddziałują na zmiany jego sta-

¹¹ P. Churski, *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, UAM, Poznań 2008, s. 48.

¹² A. Klasik, *Konkurencyjność województwa śląskiego na tle innych regionów. Ujęcie syntetyczne*, [w:] *Województwo śląskie. Integracja, konkurencyjność, nowe inicjatywy*, II Śląskie Forum Rozwoju Lokalnego i Regionalnego, AE i Górnośląska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości im. K. Goduli, Katowice 2001, s. 99.

¹³ M.E. Porter, *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 193.

Tabela 1. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru zachodniego i wschodniego pogranicza w latach 2004 i 2008

Jednostka terytorialna	HDI			
	kat.	2004	kat.	2008
Powiat policki	A	1,649653	A	2,282377
Powiat zgorzelecki	A	1,140793	B	0,714864
Powiat ślubicki	A	1,803622	B	0,717422
Powiat myśliborski	B	0,512064	B	0,744978
Powiat gryfiński	A	1,127622	B	1,022497
Powiat żarski	B	0,517535	B	0,474431
Powiat sulęciński	A	1,46938	B	1,305546
Powiat krośnieński	B	0,565356	C	-0,19029
Powiat suwalski	D	-0,55474	D	-0,69779
Powiat sejnieński	D	-0,60792	D	-1,16676
Powiat augustowski	C	-0,08086	D	-0,77993
Powiat sokółski	C	-0,22303	D	-0,76846
Powiat białostocki	C	-0,00199	C	0,333036
Powiat hajnowski	C	-0,05264	D	-0,57004
Powiat siemiatycki	C	-0,39893	D	-0,81666
Powiat bialski	D	-0,56027	D	-0,74717
Powiat włodawski	C	-0,15388	C	-0,00451
Powiat chełmski	D	-0,60936	D	-0,68892
Powiat hrubieszowski	D	-0,84738	D	-0,65767
Powiat tomaszowski	D	-0,86608	D	-0,75753
Powiat lubaczowski	C	-0,2426	C	-0,45771
Powiat jarosławski	C	0,016521	C	-0,00865
Powiat przemyski	C	-0,3185	C	-0,33034
Powiat bieszczadzki	C	-0,08663	C	0,100947

Źródło: opracowanie własne.

nu. Czynnikiem rozwoju może być także zdarzenie nietkwiące w regionie, ale będące przyczyną zewnętrznych zmian zachodzących w jego obrębie¹⁴. Chcąc ująć w sposób syntetyczny poziom rozwoju obszarów przygranicznych, zdecydowano o potrzebie wykorzystania wybranych wskaźników w modelowaniu poziomu rozwoju przy wykorzystaniu wskaźnika HDI. Badaniem objęto 123 powiaty z sześciu województw przygranicznych. Pozwoliło to na ukazanie poziomu rozwoju obszarów położonych bezpośrednio przy granicach. Przyjęto, że terenem szczególnego

¹⁴ Tamże, s. 33.

zainteresowania odnośnie do poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego będzie obszar 23 powiatów mających dostęp do granicy. Na podstawie uzyskanych wartości HDI przeprowadzono klasyfikację obszarów przygranicznych. Za podstawę zróżnicowania przyjęto przedziały, jakie przyjmuje wskaźnik HDI, uwzględniając średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe. Pozwoliło to na podział powiatów ze względu na ich rozwój na cztery grupy (A – bdb, B – db, C – dst, D – ndst).

Przeprowadzone badania wykazały, że poziom rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów przygranicznych jest bardzo zróżnicowany. Okres integracji Polski ze strukturami UE pogłębił jeszcze te różnice. Chociaż wśród powiatów znajduje się aż pięć z bezpośrednim dostępem do granicy (policki, zgorzelecki, słubicki, gryfiński, sulęciński), to w roku 2008 jedynie powiat policki znajdował się wśród jednostek o najwyższym poziomie rozwoju. Znamienne jest także to, że w grupie tych jednostek nie znalazł się żaden powiat z granicy wschodniej. Wskazuje to na duże różnice w poziomie rozwoju między obszarami zachodniego i wschodniego pogranicza oraz na fakt, że okres od 2004 do 2008 roku został zdecydowanie lepiej wykorzystany przez powiaty oddalone od granicy, co sugerować może pogłębianie się procesu peryferyzacji obszarów przygranicznych.

4. Wnioski

W artykule przedstawiono jedynie wybrane wyniki prowadzonych badań nad rozwojem społeczno-gospodarczym regionów przygranicznych. Analiza problematyki związanej z funkcjonowaniem i przyszłością obszarów przygranicznych wskazuje na rosnące zainteresowanie endogenicznymi uwarunkowaniami rozwoju, których wykorzystanie powinno przyczynić się do zmiany postrzegania obszarów przygranicznych. Peryferyjność obszarów przygranicznych jest faktem. Przeprowadzone badania z wykorzystaniem wybranych wskaźników na próbie 123 powiatów z sześciu przygranicznych województw wykazały, że obszary bezpośrednio przygraniczne nie stały się głównym beneficjentem procesu integracji europejskiej. Osiągane przez nie wartości wskaźnika HDI wskazują wręcz, że w porównaniu z rokiem 2004 proces peryferyzacji tych obszarów się pogłębił. Zasadniczo osiągnęły one niższe wartości wskaźnika HDI, co pozwoliło zakwalifikować je do niższych klas rozwoju społeczno-gospodarczego.

Literatura

- Churski P., *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Wyd. UAM, Poznań 2008.
- Czyszkiewicz R., *Wskaźnik rozwoju wspólnot terytorialnych – koncepcja o praktycznym zastosowaniu*, Studia Regionalne i Lokalne 2003, nr 2.

- Czyżkiewicz R., Molewicz M., Tałasiewicz M., *Roczniki samorządów województwa zachodniopomorskiego. Bilans pierwszych lat powiatów 1999–2001*, Instytut Rozwoju Regionalnego, Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego Pomierania, Szczecin 2002.
- Goodball B., *The Dictionary of Human Geography*, Penguin, London, za: T.G. Grosse, *Wybrane koncepcje teoretyczne i doświadczenia praktyczne dotyczące rozwoju regionów peryferyjnych*, Studia Regionalne i Lokalne 2007, nr 1(27).
- Gorzela G., Jałowicki B., *Konkurencyjność regionów*, Studia Regionalne i Lokalne 2000, nr 1(1). <http://www.ewt.gov.pl/>.
- Huntington S., *Zderzenie cywilizacji*, Muza, Warszawa 2007.
- Klasik A., *Konkurencyjność województwa śląskiego na tle innych regionów. Ujęcie syntetyczne*, [w:] *Województwo śląskie. Integracja, konkurencyjność, nowe inicjatywy*, II Śląskie Forum Rozwoju Lokalnego i Regionalnego, AE i Górnośląska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości im. K. Goduli, Katowice 2001.
- Malkowski A., *The social-economic development of eastern and western Polish frontier regions*, "Economic Science for Rural Development" nr 13, Jelgava, 2007.
- Markowski T., *Proces globalizacji w gospodarce a trendy w badaniach regionalnych*, [w:] *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*, red. R. Domański, PAN, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Biuletyn 204, Warszawa 2003.
- Morin E., *Mysleć: Europa*, Wyd. Wola, Warszawa 1988.
- Nowińska-Łaźniewska E., *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2004.
- Olechnicka A., *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004.
- Porter M.E., *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001.

BORDER REGIONS AS PERIPHERAL TERRITORIES ON THE EXAMPLE OF EASTERN AND WESTERN BORDERLAND

Summary: The paper presents the results of research on development in the border regions in the years 2004–2008. To show the diversity of regional development, Human Development Index (HDI) was used. The level of development was evaluated based on 7 indexes. The results show considerable disproportions in the development along the western and eastern borders of Poland.

Keywords: development, border area, peripheral area.